

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
DI TRIESTE

Elementi di lingua greca - 1

Docente: Federico DELLA ROSSA

federico.dellarossa@units.it

III declinazione: temi in liquida

Unico tema in -λ-: ἅλς, ἁλός (cf. lat. *sal*, it. ‘sale’)

	ὁ ἅλς il sale, (pl.) le battute
	tema ἁλ-
N.	ἅλς
G.	ἁλός
D.	ἁλί
A.	ἅλα
V.	ἅλς
N.	ἅλες
G.	ἁλῶν
D.	ἁλσί(ν)
A.	ἅλας
V.	ἅλες
N.A.V.	ἅλε
G.D.	ἁλοῖν

Temi in -ρ-

	ὁ ῥήτωρ l'oratore	ὁ κρατήρ il cratere	τὸ νέκταρ il nettare
	tema ῥητορ-	**tema κρατηρ-**	**tema νεκταρ-**
N.	ῥήτωρ	κρατήρ	νέκταρ
G.	ῥήτορος	κρατῆρος	νέκταρος
D.	ῥήτορι	κρατῆρι	νέκταρι
A.	ῥήτορα	κρατῆρα	νέκταρ
V.	ῥῆτορ	κρατήρ	νέκταρ
N.	ῥήτορες	κρατῆρες	νέκταρα
G.	ῥητόρων	κρατήρων	νεκτάρων
D.	ῥήτορσι(ν)	κρατῆρσι(ν)	νέκταρσι(ν)
A.	ῥήτορας	κρατῆρας	νέκταρα
V.	ῥήτορες	κρατῆρες	νέκταρα
N.A.V.	ῥήτορε	κρατῆρε	νέκταρε
G.D.	ῥητόροιν	κρατήροιν	νεκτάροιν

Osservazioni

Al **nominativo singolare**, la vocale prima del ρ è **sempre lunga**, o perché già lunga nel tema (κρατηρ- → κρατήρ) o per **allungamento** (ῥητορ- → ῥήτωρ)

Alcuni temi apofonici

		ὁ πατήρ “il padre”	ἡ μήτηρ “la madre”	ἡ θυγάτηρ “la figlia”	ὁ ἀνήρ “l’uomo”
Sing.	N	πατήρ	μήτηρ	θυγάτηρ	ἀνήρ
	G	πατρός	μητρός	θυγατρός	ἀνδρός
	D	πατρί	μητρί	θυγατρί	ἀνδρί
	A	πατέρα	μητέρα	θυγατέρα	ἄνδρα
	V	πάτερ	μῆτερ	θύγατερ	ἄνερ
Plur.	N	πατέρες	μητέρες	θυγατέρες	ἄνδρες
	G	πατέρων	μητέρων	θυγατέρων	ἀνδρῶν
	D	πατράσι(ν)	μητράσι(ν)	θυγατράσι(ν)	ἀνδράσι(ν)
	A	πατέρας	μητέρας	θυγατέρας	ἄνδρας
	V	πατέρες	μητέρες	θυγατέρες	ἄνδρες
Duale	N A V	πατέρε	μητέρε	θυγατέρε	ἄνδρε
	G D	πατέροιν	μητέροιν	θυγατέροιν	ἀνδροῖν

Apofonie in famiglia

πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ sono termini di parentela assai frequenti. Il loro tema varia **secondo 3 gradi apofonici**:

- grado **allungato** (**-η-**): nominativo singolare.
- grado **zero** (senza vocale):
  - gen. e dat. singolari;
  - dat. plurale.
- grado **normale** (**-ε-**):
  - acc. e voc. singolari;
  - duale;
  - nom., gen., acc., voc. plurali.

Apofonie in famiglia

- Il dativo plurale **πατράσι** deriva da *πατr̥σι (r̥ è una **sonante**, come in slov. ‘Trst’): **-ρα-** è l’esito evolutivo della sonante r̥, presente nell’indoeuropeo ma scomparsa in greco.

- I vocativi πάτερ e θύγατερ presentano una **ritrazione dell’accento**.

ἀνήρ

Anche ἀνήρ, ‘uomo’, è costruito con 3 gradi apofonici:

- grado **allungato** (**-η-**): nominativo singolare.
- grado **zero** (senza vocale):
  - gen., dat., acc. singolari;
  - duale e plurale.
- grado **normale** (**-ε-**): vocativo singolare.

ἀνήρ

Il **δ** del grado zero è **epentetico** (ἐπενθετικός: ‘inserito’): compare per **motivi eufonici**, dato che il nesso consonantico -νρ- è altrimenti assente in greco.

III declinazione: temi in sibilante

		τὸ γένος “la stirpe” (+ forme originarie)	**ἡ τριήρης** “la trireme” (+ forme originarie)
Sing.	N	γένος	τριήρης
	G	γένους (< γέν**εο**ς < *γέν**εσο**ς)	τριήρους (< τριήρ**εο**ς < *τριήρ**εσο**ς)
	D	γένει (< γέν**εϊ** < *γέν**εσι**)	τριήρει (< τριήρ**εϊ** < *τριήρ**εσι**)
	A	γένος	τριήρη (< τριήρ**εα** < *τριήρ**εσα**)
	V	γένος	τριῆρες
Plur.	N	γένη (< γέν**εα** < *γέν**εσα**)	τριήρεις (< τριήρ**εες** < *τριήρ**εσες**)
	G	γενῶν (< γεν**έων** < *γεν**έσων**)	τριηρῶν (< τριηρ**έων** < *τριηρ**έσων**)
	D	γένεσι(ν) (< γένε**σσι**)	τριήρεσι(ν) (< τριήρε**σσι**)
	A	γένη (< γέν**εα** < *γέν**εσα**)	τριήρεις (per analogia)
	V	γένη (< γέν**εα** < *γέν**εσα**)	τριήρεις (< τριήρ**εες** < *τριήρ**εσες**)
Duale	N A V	γένη/γένει (< γέν**εε** < *γέν**εσε**)	τριήρη/-ει (< τριήρ**εε** < *τριήρ**εσε**)
	G D	γενοῖν (< γεν**έοιν** < *γεν**έσοιν**)	τριήροιν (< τριηρ**έοιν** < *τριηρ**έσοιν**)

Osservazioni

- I temi dei sostantivi neutri in -ος presentano **2 gradi apofonici**:
  - **-ο-** per NAV singolare
  - **-ε-** per tutti gli altri casi

L'apofonia, non comportando cambiamenti nella quantità, è quindi **qualitativa**.

- Anche i temi dei sostantivi maschili e femminili in -ης presentano **2 gradi apofonici**:
  - **-η-** per il nominativo singolare
  - **-ε-** per tutti gli altri casi

	τὸ κέρας il corno		
	tema κερασ-		tema κερατ-
N.		**κέρας**	**(κέρας)**
G.	κέρα(σ)ος	**κέρως**	**κέρατος**
D.	κέρα(σ)ι	**κέρᾳ**	**κέρατι**
A.		**κέρας**	**(κέρας)**
V.		**κέρας**	**(κέρας)**
N.	κέρα(σ)α	**κέρᾱ**	**κέρατα**
G.	κερά(σ)ων	**κερῶν**	**κεράτων**
D.	κέρα(σ)σι(ν)	**κέρασι(ν)**	**κέρασι(ν)**
A.	κέρα(σ)α	**κέρᾱ**	**κέρατα**
V.	κέρα(σ)α	**κέρᾱ**	**κέρατα**
N.A.V.	κέρα(σ)ε	**κέρᾱ**	**κέρατε**
G.D.	κερά(σ)οιν	**κερῷν**	**κεράτοιν**

Imperfetto dei verbi in -μι

		INDICATIVO IMPERFETTO ATTIVO			
		τίθημι	**ἵημι**	**δίδωμι**	**ἵστημι**
Sing.	1ª	ἐτίθην	ἵειν / ἵην	ἐδίδουν (< ἐ-δίδο-ο-ν)	ἵστην
	2ª	ἐτίθεις (< ἐ-τίθε-ε-ς)	ἵεις (< ἵε-ε-ς)	ἐδίδους (< ἐ-δίδο-ε-ς)	ἵστης
	3ª	ἐτίθει (< ἐ-τίθε-ε)	ἵει (< ἵε-ε)	ἐδίδου (< ἐ-δίδο-ε)	ἵστη
Plur.	1ª	ἐτίθεμεν	ἵεμεν	ἐδίδομεν	ἵστᾰμεν
	2ª	ἐτίθετε	ἵετε	ἐδίδοτε	ἵστᾰτε
	3ª	ἐτίθεσαν	ἵεσαν	ἐδίδοσαν	ἵστᾰσαν
Duale	2ª	ἐτίθετον	ἵετον	ἐδίδοτον	ἵστᾰτον
	3ª	ἐτιθέτην	ἱέτην	ἐδιδότην	ἱστάτην

Osservazioni

- Anche l'imperfetto, come il presente, è caratterizzato da **2 gradi apofonici**, uno **lungo** per il singolare e uno **breve** per gli altri numeri.

- Alcune forme del singolare nascono da **contrazione** con **vocali tematiche** ε od o.

		INDICATIVO IMPERFETTO MEDIO-PASSIVO			
		τίθημι	**ἵημι**	**δίδωμι**	**ἵστημι**
Sing.	1ª	ἐτιθέμην	ἱέμην	ἐδιδόμην	ἱστάμην
	2ª	ἐτίθεσο	ἵεσο	ἐδίδοσο	ἵστᾶσο
	3ª	ἐτίθετο	ἵετο	ἐδίδοτο	ἵστᾶτο
Plur.	1ª	ἐτιθέμεθα	ἱέμεθα	ἐδιδόμεθα	ἱστάμεθα
	2ª	ἐτίθεσθε	ἵεσθε	ἐδίδοσθε	ἵστᾶσθε
	3ª	ἐτίθεντο	ἵεντο	ἐδίδοντο	ἵστᾶντο
Duale	2ª	ἐτίθεσθον	ἵεσθον	ἐδίδοσθον	ἵστᾶσθον
	3ª	ἐτιθέσθην	ἱέσθην	ἐδιδόσθην	ἱστάσθην

Proposizioni consecutive

Le proposizioni consecutive, introdotte generalmente da ὥστε e ὡς, si costruiscono in greco sia con l'indicativo che con l'infinito.

Αἴας οὕτως ἰσχυρὸς ἦν **ὥστε** οἱ πολέμιοι ἠναγκάζοντο ἀναχωρεῖν.

Αἴας οὕτως ἰσχυρὸς ἦν **ὥστε** τοὺς πολεμίους ἀναγκάζεσθαι ἀναχωρεῖν.